

ZAVEZNIŠTVO LIBERALCEV IN
DEMOKRATOV ZA EVROPO

**ROMI V SPIRALI NEUGODNIH RAZMER,
KI OVIRAJO IZBOLJŠANJE NJIHOVEGA POLOŽAJA -
ANALIZA STANJA IN PREDLOGI UKREPOV ZA IZBOLJŠANJE
RAZMER V OBČINI NOVO MESTO**

Franci Kek

Pripravljeno za evropskega poslanca Iva Vajgla,

ALDE - Zavezništvo liberalcev in demokratov za Evropo v Evropskem parlamentu

Novo mesto, junij 2017

Pravno obvestilo: Zapisano ne odraža stališč naročnika

KAZALO

STANJE IN RAZLOGI ZA ČIMPREJŠNJE UKREPANJE NA PODROČJU ROMSKE TEMATIKE V NOVOMEŠKI OBČINI	str. 2
ZGODOVINA NASELITVE ROMOV V SLOVENIJI	str. 3
GEOGRAFSKA PORAZDELJENOST ROMOV V SLOVENIJI	str. 4
TRENTNE RAZMERE V SLOVENIJI	str. 5
IZOBRAŽEVANJE KOT EDEN NAJPOMEMBNEJŠIH SEGMENTOV	str. 6
PODROČJE ZAPOSLOVANJA IN TRGA DELA	str. 8
ROMI V MESTNI OBČINI NOVO MESTO	str. 12
PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA ROMOV V NOVEM MESTU	str. 15
LITERATURA	str. 19

STANJE IN RAZLOGI ZA ČIMPREJŠNJE UKREPANJE NA PODROČJU ROMSKE TEMATIKE V NOVOMEŠKI OBČINI

Večina Romov na področju občine Novo mesto nima zagotovljene osnovne bivalnske infrastrukture. V naseljih, kjer so razmere najslabše, je rodnost največja. Slabše so razmere, manj jih dokonča osnovno šolanje. Brez izobrazbe imajo manj možnost za delo. V novomeški občini jih je zaposlenih ali prejemnikov pokojnine le 2 % , osnovno šolo dokonča 3 % romske populacije. Redki med njimi so premožnejši, a se večinoma ukvarjajo z dejavnostmi, ki so na meji ali prek meja zakona. To je tudi vzor mladim, ki ne vidijo smisla v dokončanju šole in redni zaposlitvi. Večina jih živi od socialnih transferjev. V primeru zaposlitve je zaslužek nižji od višine prejetih socialnih transferjev, ki jih izgubijo v primeru zaposlitve. Veliko se jih ukvarja s preprodajo orožja, prepovedanih drog in posojanja denarja z oderušskimi obrestmi. Približno polovica prebivališč je nelegalnih. Urejeno lastništvo jim ne ustreza, saj jim v primeru, ko so brez lastništva, ustrezni organi nimajo od česa izterjati nakopičenih denarnih kazni. Veliko je sprtosti med posameznimi družinami.

Ena izmed najbolj perečih težav v najmanj razvitih naseljih so prezgodnje poroke. Zanje se odločajo že otroci v starosti 13, 14 let. V tem primeru je dokončanje šolanja seveda drugotnega pomena. Namesto, da bi njihovi starši svoje otroke podučili o neprimernosti takšnega početja, ga tolerirajo in pri njem celo sodelujejo. Nemalo je primerov, ko gredo starši po dekle in jo pripeljejo na svoj dom, dom njihovega mladoletnega otroka. Po nastanitvi ne vidijo nikakršnih ovir za spočetje otroka, saj se jim z novim družinskim članom obeta nov socialni transfer.

Nekateri med njimi se zavedajo situacije in si prizadevajo za izboljšanje. Mestna občina Novo mesto se je lotila priprave prostorskega plana. Za njegovo dokončanje in realizacijo bo potrebnih vsaj 3 leta. Kabinet predsednika Vlade skuša uskladiti nekaj ministrstev in Urad za narodnosti, ki bi sodelovali pri udejanjanju ustreznih ukrepov.

Delujočih je nekaj nevladnih organizacij, ki so kadrovske in prostorsko podhranjene. Večina okoliškega prebivalstva vidi rešitev le v tem, da se Rome preseli daleč stran. Nasprotujejo pozitivni diskriminaciji, ukrepom, ki bi dolgoročno izboljšali položaj Romov, in zagovarjajo le stališče »delat naj gredo in za vse naj veljajo enaka pravila«.

ZGODOVINA NASELITVE ROMOV V SLOVENIJI

Priseljevanje Romov v Evropo in na območje slovenske države

Glede na zapise v številnih virih so se Romi na ozemlju današnje Slovenije pričeli stalno naseljevati v 17. in 18. stoletju, o njihovi tradicionalni naselitvi v Sloveniji pa pričajo tudi mnogi uradni zapisi iz obdobja Avstro-ogrske monarhije, Kraljevine SHS in Jugoslavije pred drugo svetovno vojno, kot so omembe v registrih rojstev, smrti, porok in podobno.

O izvoru Romov lahko me drugim preberemo:

Izvorna domovina Romov je Indija, ki so jo pripadniki te etnične skupine začeli zapuščati zaradi osvajalnih vojn v devetem stoletju. Prve skupine Romov so Evropo odkrile v 14. in 15. stoletju. Na območje današnje Slovenije so se Romi naseljevali iz treh različnih smeri. V jugovzhodni del države oziroma na Dolenjsko jih je pot vodila z juga iz smeri Hrvaške, z zahoda preko Madžarske so se naselili Romi v Prekmurju, medtem ko so gorenjski Romi ali Sinti slovensko ozemlje odkrili iz severne smeri, iz Nemčije oziroma nemških dežel. Njihov pojav v Prekmurju sovпада s prihodom Romov na Madžarsko, ki je zabeležen leta 1416, a prve stalne naselitve nekaterih skupin Romov na območju slovenskega ozemlja lahko umestimo šele na začetek 19. stoletja. Pred tem so bili zvesti svojemu nomadskemu načinu življenja. Rome v Sloveniji torej delimo na tri skupine glede na območja naselitve, na dolenjske, prekmurske in gorenjske. Dolenjski Romi so poselili belokranjsko regijo, okolico Kočevja, krško dolino in številne druge kraje, predvsem v bližini Novega mesta.

Kako, oziroma kdaj, so se v teh krajih pojavile prve romske naselbine, je zavito v tančico skrivnosti, saj so dostopni podatki pomanjkljivi, oziroma jih je premalo, da bi lahko z gotovostjo natančneje določili njihova prejšnja prebivališča

(Pavla Štrukelj 1980).

GEOGRAFSKA PORAZDELJENOST ROMOV V SLOVENIJI

Število in geografsko porazdeljenost Romov v Sloveniji med drugimi opisuje Blaž Laterner v svojem diplomskem delu Romi v Sloveniji – četrto stoletje krščenja (človekovih) pravic (2015):

Po podatkih zadnjega izvedenega popisa prebivalstva iz leta 2002, v Sloveniji uradno prebiva 3246 Romov oziroma prebivalcev Slovenije, ki so se opredelili za Rome. Več virov pa navaja, da so uradni podatki daleč od dejanskih, saj je število Romov v Sloveniji v resnici precej višje, od 3- do 4-krat, in se torej giblje med 11.000 in 12.000 (Baluh in Šuklje 2012 v Laterner 2015).

Število romskih naselij in prebivalcev v Sloveniji po regijah (Komac 2015, 135):

- Prekmurje	38	2928
- Posavje	5	364
- Dolenjska	30	1618
- Bela Krajina	14	932
- Kočevska	30	528
- Preostala Slovenija	11	2100
SKUPAJ	128	8470

Laterner v zvezi z gibanjem števila pripadnikov romske populacije navaja Urad za narodnosti, ki povzema podatke iz zadnjih popisov prebivalstva:

Po ocenah različnih institucij (centri za socialno delo, upravne enote, nevladne organizacije) v Sloveniji živi približno od 7.000 do 12.000 Romov. Romi strnjeno živijo v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju ter v večjih mestih kot so Maribor, Velenje, Ljubljana, Celje, Jesenice, Radovljica (na Jesenicah in v Radovljici živijo predvsem družine Sintov). Ob popisu prebivalstva v letu 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3.246 prebivalcev, 3.834 osebe pa so kot materin jezik navedle romski jezik (Ibid.).

Ob predhodnem popisu prebivalstva v letu 1991 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 2.259 oseb, 2.752 osebe pa so kot materin jezik navedle romski jezik. Iz primerjave podatkov obeh popisov se da sklepati, da večje število opredeljenih Romov ob zadnjem popisu kaže tudi na izboljšanje njihovega položaja v tem obdobju (Urad za narodnosti v Laterner 2015).

TRENTNE RAZMERE V SLOVENIJI

Kot navaja Vera Klopčič, »je izobrazbena stopnja pripadnikov romske skupnosti zelo nizka, saj jih več kot 65 odstotkov nima dokončane niti osnovne šole. Ta delež je nekoliko višji pri ženskah in znaša 70 odstotkov, medtem ko je brez dokončane osnovnošolske izobrazbe 60 odstotkov moških« (Klopčič 2006).

V letnem poročilu nevladne organizacije Amnesty International Slovenija zasledimo naslednje ocene:

Uradne ocene in mnogi drugi viri navajajo, da delež zaposlenih Romov v Sloveniji znaša le od 2 do 15 odstotkov, kar je mogoče pripisati prav dolgoletnemu izključevanju in segregaciji v sistemu vzgoje in izobraževanja. Med vsemi brezposelnimi Romi brez končane osnovne šole je namreč kar 98,2 odstotka dolenjskih in 90 odstotkov prekmurskih pripadnikov romske skupnosti. Nizka izobrazbena stopnja pa je eden ključnih dejavnikov brezposelnosti. Tako večin romskih družin edini prihodek predstavljajo socialna pomoč, otroški dodatki in drugi socialnovarstveni prejemki.

K tem zgovornim številkam torej veliko prispeva prav nizka izobrazbena stopnja večine Romov in obenem tudi pomanjkanje znanj in veščin za iskanje zaposlitve, dodatna ovira pri zaposlovanju Romov pa sta tudi diskriminacija in vnaprejšnje odklanjanje Romov med (potencialnimi) delodajalci (Amnesty International Slovenija 2011).

IZOBRAŽEVANJE KOT EDEN NAJPOMEMBNEJŠIH DEJAVNIKOV DRUŽBENE VKLJUČENOSTI

Z izredno nizko stopnjo izobrazbe je tesno povezana tudi nizka stopnja zaposlenosti med Romi. Vlada Republike Slovenije se poslužuje različnih ukrepov za izboljšanje takšnega stanja. V četrtem poročilu Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji iz leta 2015 o položaju Romske skupnosti v Sloveniji zasledimo naslednje ugotovitve:

Eden od pomembnih ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji je vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo vsaj dve leti pred pričetkom osnovne šole t.j. najpozneje s štirimi leti. Namen vključevanja v vrtce je predvsem učenje jezika (tako slovenskega kot romskega) ter socializacija v vzgojno-izobraževalni instituciji, ki posreduje izkušnje in vzorce, ki otroku omogočajo lažji vstop in vključevanje v šolo. Sprejet je bil poklicni standard romski pomočnik.

Uvedba romskega pomočnika na osnovne šole je dobra praksa. S časom se je pokazalo, da je obisk šol s strani romskih otrok večji, da so se njihovi učni uspehi izboljšali in pa tudi, da so se njihovi starši bolj začeli vključevati v izobraževanje svojih otrok (o uspehih svojih otrok namesto učiteljev večkrat vprašajo kar romske pomočnike, ker jim verjetno bolj zaupajo).

Romski pomočnik naj bi otrokom pomagal prebroditi čustvene in jezikovne ovire pred vključitvijo v vrtec oziroma šolo in predstavlja neke vrste most med vrtcem oziroma šolo ter romsko skupnostjo.

Romski pomočniki poleg dela v šoli sodelujejo tudi pri aktivnostih v okoljih, kjer otroci živijo; izvajalci učne pomoči iz romskih izobraževalnih inkubatorjev sodelujejo s šolami; oboji pa sodelujejo tudi pri izvedbi obšolskih dejavnosti za otroke Rome, ki jih izvajajo učitelji Centra šolskih in obšolskih dejavnosti. Projektne aktivnosti se prvenstveno izvajajo v okoljih, kjer živijo pripadniki romske skupnosti.

S projektom želijo dolgoročno doseči, da se bodo otroci Romi pogosteje vključevali v različne oblike predšolskih programov, da bodo bolj uspešni v vzgojno-izobraževalnem sistemu ter da bodo manj opuščali izobraževanje;

obenem pa želijo zmanjšati predsodke med strokovnimi delavci, ki se z otroki Romi srečujejo v sistemu vzgoje in izobraževanja.

Vloga romskega pomočnika je večplastna. Po eni strani predstavlja tisto osebo v šoli ali vrtcu, na katero se otroci Romi lahko obrnejo po pomoč pri premagovanju različnih težav in v tem okviru sodeluje s strokovnimi delavci šole ali vrtca, po drugi strani pa je njegova naloga pomoč staršem otrok Romov pri stikih s šolo ali z vrtcem.

Romski pomočnik tako predstavlja glavni vezni člen med šolo ali vrtcem in romsko skupnostjo. Romski pomočniki se v okviru projekta tudi izobražujejo po programu Predšolska vzgoja – srednje strokovno izobraževanje. Načrtujejo, da bo večina romskih pomočnikov do konca projekta opravila poklicno maturo in s tem pridobila formalno izobrazbo na področju dela z otroki.

Romski izobraževalni inkubatorji (RII)

Dosedanje evalvacije so pokazale, da je za uspešno vključevanje otrok Romov pomembno dvigniti socialni in kulturni kapital romske skupnosti, kar se najlažje doseže z izvedbo aktivnosti v okoljih, kjer živijo pripadniki romske skupnosti. S tem namenom so se že leta 2010 v okviru projekta »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti« pričeli vzpostavljati romski izobraževalni inkubatorji. Romski izobraževalni inkubatorji so ponekod organizirani kot prostori, v katerih se odvijajo načrtani vsebinski programi, ponekod pa gre za programe, ki se odvijajo v šoli ali na domovih posameznih učencev.

Inkubator v naselju v prvi vrsti omogoča otrokom kakovostno preživljanje prostega časa. Učenci, ki obiskujejo inkubatorje, imajo priložnost izkusiti uspeh, sprostitev, zadovoljstvo, prijateljstvo in priznanje ter pridobiti izkušnje skupinske dinamike in interakcije, delovanja v majhnih skupinah, javnega nastopanja in ne nazadnje občutek za odgovornost

PODROČJE ZAPOSLOVANJA IN TRGA DELA

Pristojno ministrstvo si aktivno in v skladu s pristojnostmi ter razpoložljivimi finančnimi sredstvi prizadeva za izboljšanje položaja ranljivih ciljnih skupin in posameznikov, kamor sodijo tudi Romi. V ta namen pristojno ministrstvo aktivno sodeluje z vsemi deležniki, resorji, strokovnimi institucijami ter organizacijami nevladne sfere tako na nacionalni, kakor tudi na lokalni ravni. Žal zakonodaja ni motivacijsko naravnana v prid zaposlovanja.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj ugotovitev in predlogov, ki jih je izoblikovala Vlada Republike Slovenije (2015):

Na podlagi poročil državnih organov in občin, v katerih živijo Romi, je razvidno, da sta si v letu 2014 tako nacionalna raven kot tudi lokalna, vsaka po svojih močeh, prizadevali za izboljšanje položaja romske skupnosti, a žal je v praksi še vedno zaslediti zaskrbljujoče dejstvo, da med državnimi institucijami in lokalno skupnostjo ni zadostnega sodelovanja, da prizadevanja ne potekajo usklajeno, ampak da celo vse prevečkrat prihaja do prelaganja odgovornosti, kljub jasnosti zakonodaje. Tako občine v zvezi s svojimi pristojnostmi in nalogami izhajajo iz lokalne samouprave, največkrat zaradi odpora večinskega prebivalstva ali politično nepriljubljene tematike, prelagajo odgovornost na nacionalno raven, medtem ko do podobne situacije prihaja na nacionalni ravni, kjer zaradi nepriljubljenosti tematike, drugih prednostnih nalog, težav pri zagotavljanju človeških virov ali česa drugega, velikokrat prihaja do prelaganja odgovornosti in nalog z enega organa na drugega.

Kot posebej učinkovite oziroma kot primere dobre prakse je potrebno izpostaviti naslednje ukrepe:

– zgodnja vključenost otrok v vzgojno-izobraževalni proces, saj je integracija nujna, vendar je v prvem koraku bolj pomembno, da se različne oblike predšolske vzgoje razvijajo tudi v naselju, saj se s tem dviguje socialni in kulturni kapital celotnega naselja, kar je za šolsko uspešnost izjemno pomembno, nato pa se zadnje leto pred vstopom v šolo preide na integracijo otrok v matičnem vrtcu;

vključenost v predšolsko izobrazbo naj bi se izvajala vsaj dve leti pred začetkom osnovnošolskega izobraževanja oz. najkasneje pri 4 letih starosti otrok;

- vključenost romskih pomočnikov v vzgojno-izobraževalni proces; slednji delajo na šoli in v romskih naseljih, pripomorejo k osveščanju in boju proti nestrpnosti, saj so most med romskimi starši, šolo, učitelji in drugimi starši. Nudijo tudi dodatno učno pomoč romskim otrokom in jim pomagajo prebroditi čustveno in jezikovno oviro;*
- oblikovanje pogojev za razvijanje zaupanja v šole, učenje o romski kulturi in odstranitev predsodkov: najbolj uspešen je primer socialnih inkubatorjev, ki jih lahko opredelimo kot celovit program z najrazličnejšimi oblikami dela z romskimi otroki, mladino in njihovimi starši v romskih naseljih;*
- razvoj jezikovnih veščin (romski in slovenski jezik) ter socializacija znotraj vzgojno-izobraževalnih institucij: nastajajo gradiva in priročniki v romskem jeziku, gradiva za učenje romskega jezika;*
- financira se izobraževanje odraslih Romov;*
- spodbuja se učenje drugega jezika in ustvarja dvojezično okolje, ki spodbuja jezikovni razvoj otrok in vpliva na predbralne in predopismenjevalne spretnosti otrok, katerih materni jezik ni slovenski jezik (npr. 12 trojezičnih slikanic, ki so nastale v projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti«);*
- višanje kakovosti vzgoje in izobraževanja za romske otroke: za individualno ali skupinsko delo z romskimi učenci ministrstvo namenja dodatna finančna sredstva, postavljeni so bili ugodnejši normativi za oddelke z Romi, financiralo se je razvojno-raziskovalne naloge, povezane z uspešnejšim vključevanjem učencev Romov ter s standardizacijo romskega jezika kot podlago za poučevanje romskega jezika;*
- oblikovanje pomoči za vzgojno-izobraževalne mreže, zlasti za dijake srednjih šol;*
- v zadnjih letih je namenjenih več finančnih sredstev in doseženi so bili pomembni premiki: na podlagi evalvacij posameznih projektov je pristojno ministrstvo z vsakim javnim razpisom za Rome razpisalo vsebine, ki so potrebne za vzgojo in izobraževanje Romov npr. ESS projekti od leta 2008 dalje: »Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje I« in »Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II«,*

»Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti« ter aktualni projekt Skupaj do znanja – Uresničevanje ciljev Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v RS« (april 2014 - avgust 2015).

Na področju socialnega varstva in enakih možnosti vlada ugotavlja, da še vedno nekatere občine, pa tudi nekatere romske organizacije, opozarjajo na destimulativnost sistema dodeljevanja denarnih socialnih pomoči za vse državljane RS, saj naj bi denarne socialne pomoči družinam, kjer sta oba starša brezposelna, skupaj z otroškim dodatkom nanese več kot bi starša zaslužila, če bi delala. To je problematika, ki je bila izpostavljena največkrat in ob različnih priložnostih ter v različnih okoljih tudi v povezavi z romskim prebivalstvom, med katerim je odvisnost od teh pomoči zelo visoka. Dodatno težavo predstavlja preobremenjenost centrov za socialno delo, ki z nalaganjem vedno novih nalog izgubljajo svoje prvotno poslanstvo opravljanja socialnih storitev ter pomoči socialno ogroženim posameznikom in družinam ter predvsem opravljanje terenskega dela. Zaradi preobremenjenosti z birokratskimi nalogami zaposleni na centrih za socialno delo ti ne morejo opravljati terenskega dela v obsegu, kot bi bilo potrebno in optimalno za kakovostno nudenje socialnih storitev svojim uporabnikom.

Iz poročil o položaju romske skupnosti v vsaki od občin je razvidno, da si vse občine na različne načine prizadevajo za vključevanje Romov in da se položaj Romov postopoma izboljšuje. Kljub temu pa so ti premiki zelo počasni, zato bo ob pripravi novega nacionalnega programa potrebno razmisliti, kako dodatno spodbuditi tiste občine, ki niso tako uspešne kot druge, da bi se njihova prizadevanja oziroma aktivnosti a tem področju okrepile. S tem namenom bi bilo v prihodnje potrebno ugotoviti možnosti in načine za sofinanciranje (nagrajevanje) občin, ki si na različne in predvsem učinkovite načine prizadevajo za uspešnejše socialno vključevanje Romov na vseh področjih družbenega življenja. Večinoma so se občine ob pripravi OPN lotile tudi umeščanja romskih naselij v te temeljne prostorske akte ter predvidele njihovo prostorsko urejanje.

Finančno največji in najtežji zalogaj za občine pa predstavlja ureditev osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih, kjer bi bilo tudi v prihodnje nujno potrebno zagotoviti finančne spodbude s strani države.

Na podlagi zgoraj predstavljenih ugotovitev vlada v primeru občin, ki se na področju socialnega vključevanja Romov še vedno srečujejo z večjimi težavami, vendarle predlaga, da si te občine, po vzoru nekaterih občin, ki so to že uspešno naredile, oblikujejo jasno in celovito strategijo a tem področju.

Vlada nadalje predlaga, da z vidika celovitosti tematike predvidijo konkretne ukrepe na vseh tistih življenjskih področjih, ki o pomembna za pripadnike romske skupnosti, občane posamezne občine. Ti ukrepi so vsekakor lahko del strateških dokumentov socialne politike v občini in ne poseben dokument, namenjen izključno vključevanju Romov. Ob pripravi celovitih strategij oziroma akcijskih načrtov bi občine morale predvideti tudi, kako bo potekala komunikacija z različnimi skupinami prebivalcev in na kakšen način bodo pripadniki romske skupnosti kot partner vključeni v pripravo in izvedbo ukrepov na lokalni ravni.

S tem bi se pripadniki romske skupnosti, občani posamezne občine, aktivno vključili v proces izboljšanja svojega položaja in vključevanja v družbo ter bi prevzeli tudi določeno stopnjo odgovornosti. Z ustreznim načinom komunikacije bi se naselja, kjer večinsko živijo pripadniki romske skupnosti, lahko uspešno odpirala navzven, hkrati pa se ustrezno urejala, brez trenj med različnimi skupinami prebivalcev v občini.

ROMI V MESTNI OBČINI NOVO MESTO

Po podatkih Mestne občine Novo mesto je med obema vojnama na Dolenjskem živelo med 200 in 300 Romov. Leta 1964 jih je bilo v okolici Novega mesta 160, od tega v Žabjaku 61.

Dolenjska ima v primerjavi z ostalimi med Romi največji delež otrok v starosti do 14 let in najmanj starejših prebivalcev. Podatki, s katerimi razpolaga Mestna občina Novo mesto, kažejo naslednje stanje:

NASELJE/ LETO	1984	1995	1997	2003	2006	2008	2011	201	Nat.nas
Brezje/Žabjak	214	309	373	446	452	535	598	657	3,1
Šmihel	50	72	87	99	112	114	107	125	2,5
Poganci	42	55	73	70	73	67	52	66	1,6
Ruperč vrh	42	58	66	65	45	46	65	88	2,1
Otočec	21	24	58	17	22	17	23	27	1,3
Ukrat	18	19	24	31	27	31	38	49	2,7
Novo mesto	0	0	19	18	17	18	12	15	
Graben	10	11	11	14	9	8	0	0	
SKUPAJ	397	548	674	760	757	836	895	102	7

INDEX na leto 1984 1,38 1,69 1,91 1,9 2,1 2,25 2,58

INDEX na leto 1995 1,22 1,38 1,38 1,52 1,63 1,87

INDEX na leto 2006 1,1 1,18 1,35

Janez Doltar, svetovalec za področje romske problematike na Mestni občini Novo mesto, na podlagi zgornje tabele ugotavlja, da:

- je bila nataliteta (delno pa tudi selitveni prirast) najvišja v naseljih Brezje in Žabjak;
- da je bila najvišja nataliteta v obdobju med letoma 1984 do 1995;
- da se je nataliteta v zadnjem obdobju oz. v času med letoma 2006 in 2015 nekoliko znižala.

Leta 1984 je bilo več zaposlenih Romov kot danes. Romske družine z nekoliko višjim standardom imajo manj otrok. Največ otrok je v neurejenih razmerah, kar potrjuje visoko nataliteto v Žabjaku in Brezju.«

Redno osnovno šolo dokonča le 3 % romskih otrok. Stopnja motivacije za izobraževanje je zelo nizka, kar še dodatno prispeva k nerednemu obiskovanju pouka. V obdobju 2006 -2012 je v vseh šolah novomeške občine uspešno končalo devetletno izobraževanje le 8 romskih otrok. V programu osnovne šole za odrasle je statistika nekoliko ugodnejša, od vseh vpisanih jih v naslednji razred napreduje 11%.

Razlogi za neizobraženost sta predvsem slabo znanje slovenskega jezika, pomanjkljiva socializacija otrok in odrinjenost oziroma socialna izoliranost romskih otrok od drugih vrstnikov. Na visok osip romskih učencev in njihovo slabo šolsko uspešnost zagotovo vplivajo tudi drugi dejavniki oziroma življenjski pogoji, kot so revščina, neurejene bivalne in socialne razmere ter pomanjkanje motivacije in spodbude znotraj romske skupnosti.

Zaposlenih ali prejemnikov pokojnine je 2 % vse romske populacije. Delodajalci niso zainteresirani za vključevanje Romov v delo zaradi nizke stopnje izobrazbe, odsotnosti delovnih navad in pomanjkljive socializacije. Obenem tudi trenutna socialna zakonodaja ne vpliva stimulatивно na Rome, da bi se želeli zaposlovati.

Bivalne razmere so slabe. Kjer so najslabše (Žabjak), so družine najštevilčnejše.

V porastu so zlorabe prepovedanih drog in z njimi povezana kriminalna dejanja. Velika težava je velika medsebojna zadolženost in sprtost med posameznimi družinami.

Večina okoliških prebivalcev bi pozdravila preselitev Romov na lokacijo, ki ni v njihovi bližini. Bojijo se naraščanja romske populacije in legalizacije njihovih naselij, saj bi to pomenilo, da gre za trajno rešitev vprašanja.

Največji romski naselji sta Žabjak in Brezje in imata vsako približno po 350 prebivalcev. Brezje ima elektriko, ki jo prebivalci preprodajajo prebivalcem Žabjaka po 200 do 500 evrov mesečno, kar povzroča izjemno finančno zadolženost, konflikte in širjenje kriminala. Upniki razpolagajo s kreditnimi karticami dolžnikov in v celoti porabljajo njihove prejemke, večinoma socialne transferje.

21. oktobra 2016 je prišlo do dogovora med ministrstvi za obrambo in delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter novomeškimi Centrom za socialno delo (CSD), da se v naselje Žabjak začasno napelje elektriko iz bližnje vojašnice ter postavi razdelilne omarice. CSD Novo mesto odteguje Romom od njihovih socialnih transferjev vsoto za porabljeno električno energijo. Predvideno je, da bi razdelilne omarice uporabili za stalno napeljavo elektrike čez nekaj let, ko bo občina s prostorskim planom zagotovila pogoje za gradnje, ki ne bodo več nelegalne, kot so danes. Ministrstvo za finance je za ta namen v letu 2017 rezerviralo 60.000 evrov. Predsednik vlade Miro Cerar je na obisku v Novem mestu jeseni leta 2016 ta dogovor izpostavil kot primer dobre prakse. Romski občinski svetnik Duško Smajek je med prebivalci Žabjaka izpostavil možnost napeljave elektrike do novega leta in si s tem pridobil še dodatno avtoriteto, kar je zelo pomembno tudi pri komunikaciji z lokalno oblastjo, državo, nevladnimi in drugimi organizacijami.

Po sklenitvi tega dogovora je ministrstvo za obrambo zavzelo stališče, da se začasno elektriko vzpostavi le pod pogojem, da se zagotovi zakonite pogoje za začasno napeljavo elektrike.. Stališče, da gre za izjemno nevarne razmere (prišlo je že tudi do tragične smrti enega romskega otroka, ki ga je ubil električni tok) in začasni ukrep, ni bilo več dovolj. Na sestanku pri Tadeju Slapniku, državnem sekretarju v kabinetu predsednika vlade, je zato prišlo do dogovora, da se poskuša spremeniti ustrezen pravni predpis, na podlagi katerega bi bilo mogoče začasno zagotoviti elektriko, saj gre za:

- izjemne razmere, ki so smrtno nevarne,
- začasnost ukrepa (v pripravi je prostorski plan).

Upoštevati je potrebno tudi Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah in Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Razen, da je težava v tem, da Romi v Žabjaku mesečno plačujejo po 200 do 500 € za elektriko, je okrnjena avtoriteta romskega svetnika, v katerega občinska oblast polaga velike upe. Prebivalci Žabjaka pričakujejo od romskega svetnika, da jim čim prej zagotovi ustrezno električno napeljavo.

Romi si želijo predvsem elektrike in se jim kakršnikoli drugi ukrepi ne zdijo toliko pomembni. Po enoletnem usklajevanju naj bi ministrstvo za gospodarstvo v okviru Dogovora za razvoj regij za vladi v sprejetje predlagalo gradivo, ki bi v naslednjih štirih letih zagotovilo finančno pomoč več ministrstev, in sicer za vzpostavitev osnovne komunalne infrastrukture v naselju Žabjak. V ta namen bi novomeška občina od obrambnega ministrstva dobila zemljišče in pripravila OPN. Junija je na Vladi do sprejetja Dogovora za razvoj regij tudi dejansko prišlo. V njem je za naslednja 4 leta umeščenih 3,65 milijona za ureditev komunalne infrastrukture za naselji Žabjak - Brezje.

PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA ROMOV V NOVEM MESTU

1. Pozitivna diskriminacija je nujna, saj stališče v slogu »za vse enak zakon pa bo; delat naj grejo« ne prispeva k izboljšanju razmer, za kar so zainteresirani vsi, Romi in ostali prebivalci. Pri tem je treba že v snovanje ukrepov vključiti tudi Rome. Njihovo sodelovanje je nujno zaradi njihovega občutka (odgovornosti) do tistega, kar so pomagali soustvariti in tudi zaradi razblinjanja predsodkov in negativnega razpoloženja preostalega prebivalstva do Romov v slogu »občina spet (samo) Romom nekaj daje«. Najpomembnejše orodje pri tem je neposredno usmerjanje socialnih transferjev za nujne potrebe, kot so hrana, prispevek za komunalne storitve, elektriko, najem zemljišča, najem bivalne enote, za potrebe ureditve hišnih števil.

Ta ukrep je pomemben tudi zaradi velike medsebojne zadolženosti zaradi oderuških obresti in dejstva, da se socialni transfer mnogokrat uporabi neustrezno (alkohol, vozila, igre na srečo ipd.) Z neposrednim usmerjanjem socialnih transferjev se strinjajo vsi deležniki - Romi, Center za socialno delo, policija, zdravstvo, nevladne organizacije. Po enoletnem prizadevanju je prišlo do dogovora med novomeškim Centrom za socialno delo in Direktoratom za socialne zadeve pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), da se Centru za socialno delo s 1. Julijem 2017 zagotovi dodatno osebo za delo na področju funkcionalne porabe socialnih transferjev.

2. Predvsem prebivalci Žabjaka, kjer so bivanjske razmere najslabše, so manj motivirani za sodelovanje pri različnih oblikah socializacije oziroma socialnega vključevanja. Zanje je ključnega pomena zagotovitev osnovnih bivalnih pogojev – elektrike, vode, kanalizacije. Postavitev transformatorske postaje pri naselju Brezje je Elektro Ljubljana uvrstila v letni plan 2017 in sicer v zadnje četrletje Začnej lahko oktobra in z deli končajo v enem mesecu.

Glede vprašanja, kdo bi moral zagotoviti začasen dostop do električne energije, ni soglasja: na Mestni občini Novo mesto menijo, da je to dolžno storiti obrambno ministrstvo, ki je lastnik zemljišča, na katerem je naselje, slednje pa meni, da bi morala odgovornost za zagotovitev začasnega odstopa do električne energije prevzeti občina. Vladni urad za narodnosti in različna ministrstva menijo, da niso pristojni za rešitev težave. Mestna občina Novo mesto je letos pripravljena prevzeti ustrezne aktivnosti, sicer bo potreben poseben sklep vlade zaradi rešitve situacije, ki je življenjsko nevarna, in dejstva, da gre le za začasen ukrep in da je trajni ukrep že v pripravi.

3. Poleg veljavne socialne zakonodaje, po kateri so v večini primerov prihodki od dela manjši od višine izgube socialnih transferjev zaradi dela, in zadržanosti delodajalcev, je bistven razlog za slabo zaposlenost Romov neustrezna izobrazba. Nevladne organizacije omogočajo obiskovanje kakovostnih obšolskih dejavnosti, vendar v omejenem obsegu.

Deležni so jih predvsem učenci nižjih razredov in ne vsak dan.

Po kakovostnem delu za romske otroke, vključene v nižje razrede osnovne šole, so otroci po dvanajstem oziroma trinajstem letu ponovno prepuščeni sami sebi in ustaljenemu življenjskemu toku, ki ne vodi do večje socialne vključenosti oziroma integracije. Razlog je predvsem pomanjkanje prostorov. V ta namen bi bil izrednega pomena večnamenski objekt. Nekaj časa je bila v igri tudi možnost, da bi ga postavil Malteški viteški red, trenutno pa je verjetneje, da ga bo postavila Mestna občina Novo mesto. Objekt bi bil namenjen tudi zdravstveni službi, potrebam CSD, policiji, pastoralni ipd. Na pobudo Malteškega viteškega reda sta k projektu pristopila tudi Nogometna zveza Slovenije in Fakulteta za arhitekturo.

4. Pomemben člen pri izobraževanju romskih otrok je t. im. romski pomočnik, ki za enkrat ni sistemsko urejen oziroma dolgoročno zagotovljen (deluje le prek javnih del, posamičnih razpisov). Romski pomočnik deluje kot dodatna pomoč in podpora v razredu, razbremeni učiteljico in je dejaven tudi v naselju izven šolskega programa. Postati bi moral del šolskega sistema, tako kot npr. socialni delavec, psiholog ipd. Zdaj so v ta ukrep vključeni manj izobraženi kadri, ki se bolj skozi prakso priučijo tega dela, potem pa jim pogodba poteče in delo zaključijo. Leta 2009 so na šolskem ministrstvu za rešitev tega problema ustanovili komisijo, ki pa se je sestala le dvakrat.

5. Predstavniki romske skupnosti si želijo legalizacije naselja Žabjak, okoliški krajanje temu pa nasprotujejo. Ureditev bivalnih razmer v Žabjaku je nujna, za kar pa ni potrebno, da so Romi lastniki nepremičnin. Občina ima z najemnimi pogodbami več manevrskega prostora v odnosu do najemnikov – stanovalcev v naselju, obenem pa bi bilo tudi okoliško prebivalstvo bolj zadovoljno zaradi plačevanja najemnine prek odtegotovanja od socialnih transferjev. Eni in drugi morajo vedeti, da najemna pogodba ni večna. Morda bi za boljše vzdušje koristila tudi preselitev nekaj družin, ki na to pristanejo, iz Žabjaka na drugo, ustrežnejšo lokacijo. MO Novo mesto jih ima nekaj na voljo.

6. Potrebno je spremeniti socialno zakonodajo, da bo motivacijsko vplivala na zaposlovanje Romov. Veliko jih je obremenjenih tudi z izrečenimi denarnimi globami, precejšen del z okoli 5.000 evrov. To pomeni, da bi takemu Romu v primeru zaposlitve te globe samodejno odtegnili od plače, ker ne vpliva na visoko motiviranost za zaposlitev. Od socialnih prejemkov jih po veljavnih predpisih ni mogoče odtegniti, zato je s tega vidika status prejemnika socialnih transferjev ugodnejši.

7. Ustrezna komunikacija z Romi, ki vedo, da občina teži k izboljšanju njihovih življenjskih razmer, vendar morajo za to tudi sami prispevati, in obenem z okoliškim prebivalstvom, ki mora biti podrobno seznanjena z načrti, ukrepi in dejansko soudeležbo Romov. Sprejeti morajo dejstvo, da bo njihovo sobivanje z romskim prebivalstvom doseglo želeno raven takrat, ko bo romski način življenja vsaj v dobršni meri podobna njihovemu. Da bo nekoč tako, pa brez pozitivne diskriminacije ne bo šlo.

To je nekaj kratkoročnejših ciljev. Predstavniki Romov trdijo, da je trenutna situacija, predvsem v naseljih Žabjak in Brezje, takšna, da bo v nekaj letih postala neobvladljiva.

Do povečanja zaposlenosti Romov bo prišlo le ob ustrezni vključenosti v proces izobraževanja, za kar je potrebna primerna (pred)priprava in zagotovljeno stalno delo romskih pomočnikov pri izobraževanju. K večji motivaciji za pridobivanje ustreznih znanj, ki so pot do zaposlitve, bo zagotovo pripomogla tudi ureditev osnovnih bivanjskih razmer (v Žabjaku je največja potreba po zagotovitvi ustrezne električne napeljave). Končni cilj je približanje razmeram, v katerih živi okoliško prebivalstvo, ali vsaj način bivanja kot ga poznajo Romi v Prekmurju. Tam deluje vrtec že več kot 50 let. Veliko prekmurskih Romov si želi redne zaposlitve in jih mnogo hodi na delo v Avstrijo.

Imeti delo in delati je tam častno. Tu takšnega zgleda nimajo. V Prekmurju so Romi sprejeti tudi kot glasbeniki, umetniki, in so zato v regionalni folkloristiki prepoznaven, včasih tudi iskan element, medtem ko je na Dolenjskem prisotnost Romov na večjih prireditvah velikokrat razlog za izgrede.

LITERATURA

Amnesty International. 2001. Letno poročilo. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/media/uploads/files/Letno%20poro%C4%8Dilo%20AIS%20o%20delu%20v%20letu%202011.pdf>

Brezovšek, Marjan. 2008. Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem. Končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Evropska unija. 2012. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. Dostopno prek: http://www.iusinfo.si/Priloge/EUII/12012P_TXT-SI.pdf

Klopčič, Vera. 2006. Projekt Romska hiša / Romano Kher 2015

Laterner, Blaž. 2015. Romi v Sloveniji – četrto stoletje kršenja (človekovih) pravic. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/laterner-blaz.pdf>

Organizacija združenih narodov. 1989. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/scanMp/1990-08-0065>

Projekt Romska hiša / Romano Kher, 2015. Dostopno prek: <http://www.romsvet.si> (23. julij 2015).

Štrukelj, Pavla. 1980. Romi na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba

Vlada Republike Slovenije. 2015. Četrto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji. Dostopno prek: <http://imss.dz-rs.si/imis/3adcf330a701b726e304.pdf>

Zupančič, Jernej. 2007. Romska naselja kot poseben del naselbinskega sistema v Sloveniji. Ljubljana: Filozofska fakulteta